

Отже, буття в його можливісному вимірі виглядає як завершена послідовність смислотворних подій. Це Буття – Можливість – Свобода – Вибір – Відповідальність. Проблемність і фундаментальна відкритість людського буття є в кожній наведеній ланці розгортання буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів//В.Г.Нестеренко.-К: Абрис, 1995. -336 с. -(Трансформація гуманітарної освіти в Україні).
2. <https://istoryk.at.ua/forum/13-511-1>.
3. <https://uk.m.wikiquote.org/wiki/Відповідальність>.
4. Скотний В.Г. Філософія: історичний і систематичний курс. – К.– Знання України, 2005. – 576 с.

Полиняк М.

Науковий керівник – доц.Буда В.А.

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ Б.КУШНІРА «НА ЛІНІЇ ЗІТКНЕННЯ. ЛЮБОВ І НЕНАВИСТЬ»

Помітне місце в ідіостилі роману «На лінії зіткнення. Любов і ненависть» посідають порівняння, які роблять мову твору яскравою, насиченою, глибокою, емоційною тощо.

Метою статті є виявлення лінгвістичних особливостей компаративних одиниць у романі Б.Кушніра «На лінії зіткнення. Любов і ненависть», з'ясування ролі порівнянь у створенні художньої виразності.

У свій час О.Потебня наголошував, що «...порівняння так само, як і слова-образи та слова в переносному значенні, свідчать про індивідуальну природу світосприйняття» [3, с. 289]. Природа компаративів, їх семантична наповненість, залежить від світогляду мовця, характеру його світовідчуття.

В аналізованому творі ми зафіксували 215 порівнянь. Зосередимо свою увагу на лексико-тематичних групах, які базуються на тому, що називає суб'єкт і об'єкт компаративної одиниці.

З існуючих чотирьох логічних типів (а саме: «живе-живе», «неживе-живе», «неживе-неживе», «живе-неживе») в романі Б.Кушніра «На лінії зіткнення. Любов і ненависть» найпоширенішим типом є порівняння живого з живим.

З-поміж усього масиву компаративів, наявних у творі, значне місце займають компаративи-зооніми. Характерним для них є те, що в них об'єкт порівняння виражається лексемою зоонімічної семантики. Більшість лексем, що вербалізують об'єкт порівняння, мають символічне значення. У народній свідомості назви тварин зазвичай слугують для характеристики певних рис характеру, поведінки людей. В.Жайворонок у своїй монографії називає їх знаками української етнокультури [2, с. 35]. Щодо суб'єкта цих порівнянь, то він означає особу або ж сукупність осіб. Суб'єкт компаративної одиниці репрезентується назвами людей, відтак можна стверджувати, що такі зоонімічні порівняння будуються як зіставлення за типом «живе-з живим».

Компаративи-зооніми представлені доволі широко. Серед них:

а) назви диких звірів (*вовк, ласиця, ведмідь, засць, кабан*): «Хлопці накиннулися на їжу, **немов голодні вовки**» [1, с. 53]; «Обличчя візитера насутилося, маленькі очі забігали, **немов у вовка, якого загнали в пастку; силкуючись, він намагається зобразити добру міну при поганій погоді й стає лагіднішим, не те слово, улесливим**» [1, с. 58];

б) назви свійських тварин (*віслик, цап, ягня, кіт, кінь*): «Нав'ючений, **немов віслик, літньою і зимовою формами, білиною, казанком та іншою амуніцією, він спекотного липневого дня минав КПП військової частини**» [1, с. 131]; «**Став сумирним, як ягня**» [1, с. 42]; «**Жив, як кіт у маслі**» [1, с. 52];

в) назви екзотичних тварин (*тигр, черепаха, удав*): «– **Гаряча як тигриця**» [1, с. 112]!; «**Волков дивився на дівча, як удав, що вибирає здобич, з азартом мисливця**» [1, с. 28].

Автор у романі «На лінії зіткнення. Любов і ненависть» значно рідше використовує порівняння із об'єктами, що називають комах: «**Друзі крутилися навколо, як мухи біля меду**»

[1, с. 53]; «*Жвавий клаттик прикордонної території колись гудів як бджолиний рій*» [1, с. 72]; «*Настало затишшя, ви як бджоли на мед поперли на передок*» [1, с. 93].

Найменш численною є група порівнянь-орнітонімів, у яких об'єктами виступають назви птахів: «*Молоді дівчата, побачивши богатиря-красеня у військовій формі, пирхнули по кутках, як курчата*» [1, с. 141]; «*Над нивами-приливами, купаючи мене, мов ластівку...*».

В усіх вищезазначених випадках опорними лексемами є назви диких та свійських тварин, комах, птахів. Проаналізовані зооніми через певні характеристики тварин актуалізують найчастіше негативні характеристики людей. При цьому на передній план висуваються або фізичні властивості тих чи інших тварин, або характерні риси їх поведінки. При аналізі виявлено, що тематична група компаративів-зоонімів включає 27 одиниць.

Поряд із порівняльними конструкціями, де об'єктами є назви тварин, присутні також порівняння, що називають рослин (фітоніми), які належать до логічного типу «живе-неживе». Їх зафіксовано 8 ужитків: «*Ноги високі, міцні, немов вилиті, а стегна широкі, груденята гострі, налиті немов осінні яблука*» [1, с. 27]; «*Її гарячі оченята, продовгуваті немов сливи, зупинилися на дужих чоловічих біцепсах, що витирали з-під футболка*» [1, с. 73]; «*Замучені, висмоктані як лимони*» [1, с. 158]. В усіх випадках суб'єктом компаративної одиниці є особа, а об'єктом – рослини-фітоніми. Ознака – зовнішність людини.

Вагоме стилізове навантаження також містять порівняння з об'єктами-назвами людей. Серед об'єктів цих порівняльних конструкцій можна виділити такі, що вказують на:

а) реальних осіб: «*Якщо хтось не розумів своєї ролі й намагався заперечувати, лице генерала ставало кам'яним, як у Путіна, він одразу припиняв будь-які прояви інтелектуального протистояння*» [1, с. 37];

б) літературних персонажів чи героїв кінофільмів: «*Через тиждень він почувався як герой Джексона Лондона із золотої лихоманки*» [1, с. 200];

в) людей за професією або родом діяльності: «*Першу зустріч студентка водила Волкова доріжками міського парку, розповідаючи про дерева і трави, немов учителька біології*» [1, с. 30];

г) людей із захворюваннями, зокрема нервово-психічними: «*Прикордонні патрулі бігали як навіжені, без перепочинку*» [1, с. 224]; «*До штабу сектора мчали немов божевільні – дорога була порожньою*» [1, с. 53];

г) дітей, молодих осіб: «*Залюбує, що за річкою живуть динозаври, готові всіх зжерти або розіп'яти на хресті, як маленького хлопчину, фейками про якого півроку годували одну шосту світу*» [1, с. 46].

У романі також є велика кількість об'єктів-назв, що належать до логічного типу, коли неживе порівнюється з неживим. Ця група компаративів є найчисельнішою і включає 31 одиницю: «*На нього дивилася молода жінка, безтурботна і щаслива, з блакитними як небо очима і милою усмішкою*» [7, с. 23]; «*Щойно Дубов почув голос начальника розвідки, у нього засмикалося ліве плече, брови насутилися, а голос забринів неначе дримба*» [1, с. 35]; «*Паперова машина працювала як на книжковій фабриці*» [1, с. 39]; «*На дорогах тиша – як у Чорнобильській зоні*» [1, с. 101]; «*Сільський дядько з хитрими очима і могутніми, як булава, руками переносив ящики до магазину*» [1, с. 134]; «*– Я їй: – Ти мені запалила душу, як вулкан, – а вона своє гне*» [1, с. 146]; «*Прислухався – тиша, як на кладовищі*» [1, с. 236]; «*Через відчинене вікно увірвався вітер і надув итори, немов паруси*» [1, с. 250]; «*Він гладив її волосся і заглядав в безкраї, як море, очі*» [1, с. 258].

Знаходимо у тексті також заперечувальні порівняння, побудовані на протиставлення предметів: «*Не жінка – вогонь, не йшла, а пливла, залишаючи за собою шлейф дорогих парфумів*» [1, с. 5]; «*Не жінка – торпеда, яких запускають на непоступливих чоловіків*» [1, с. 9]; «*Не річка, а лінія між чорним і білим, ненавистю і любов'ю, правдою і брехнею*» [1, с. 46]. У романі Б.Кушніра наявні компаративні одиниці, які не мають у своєму складі службових слів (безсполучникові). Найчастіше трапляються порівняльні конструкції, виражені формою орудного відмінка іменника (орудний порівняльний). Орудний порівняльний завжди стоїть при дієсловах, що позначають стан, рух, психічний стан.

У романі «На лінії зіткнення. Любов і ненависть» виділяємо такі моделі:

Дієслово + О.в.: «Вранці сокіл **каменем** упав на город і вп'явся в зайця» [1, с. 16]; «Той **кулею** полетів до лісу, а переляканий заєць продовжував лежати на грядці, не рухаючись» [1, с. 16].

О.в. + дієслово: «Глафіра з віником у руках **чорною хмарою** посунула на Іванича» [1, с. 86]; «Зліва тягнувся мішаний ліс, який **змійкою** обвивала ґрунтова дорога» [1, с. 101].

Окрема група – це порівняння зі словами порівняльної семантики: подібний, схожий. У романі ми виділяємо конструкції, у яких порівняльне значення виражається лексемами з порівняльною семантикою: «– Кабінети служби нині **схожі на склади неліквідних запасних частин**» [1, с. 21]; «Середнього зросту, підтягнутий, міцно складений, коренастий, з акуратною стрижкою полковник Ведмідь **нагадував людину мирної професії – директора школи**» [1, с. 37]; «Другий – низенького росту, товстий, з червоною бичачою шиєю, **нагадував бойовика**» [1, с. 44]. Проте в контексті роману «На лінії зіткнення. Любов і ненависть» основну масу становлять сполучникові компаративи. Вони уводяться в текст за допомогою сполучників:

- як – «Красуня постала **як на рентгені** – світла і прозора, з великими грудьми й опуклими стегнами» [1, с. 5]; «Вранці у командира бригади тряслися руки **як після пиятики**, і він не міг зрозуміти, що відбувається» [1, с. 69]; «Офіцери збуджені, **як під час застілля**, коли звільняються від зайвих роздумів» [1, с. 95]; «Сидить на колодці, **як на цвяхах**» [1, с. 95];

- немов – «Гребець відчайдушно махав веслами, **немов поспішав на пожежу**» [1, с. 50]; «Тут забавля, любов, а там – ненависть, ворожнеча, **немов у голодний рік не поділили останню скібку хліба**» [1, с. 54]; «Роздивилося мене **немов на рентгені**» [1, с. 81];

- ніби – «Відразу ж полегшало, **ніби камінь з душі впав**» [1, с. 22]; «Сидіти у кріслі йому враз стало незручно, **ніби в підшивку напхали гравію**» [1, с. 38]; «Підполковник із загорілим під пекучим сонцем лицем, яке виглядало так, **ніби його вирубали сокирою**, багатозначно надував щоки і переконував, що він тут головний» [1, с. 63];

- наче – «Той, вибравшись на вулицю, відчував, що ноги німіють, руки **наче з вати**, а тіло ось-ось звалиться на бруківку» [1, с. 7]; «Він сподівався десь побачити обличчя блондина, що вибивав із нього інформацію – жорстоко і цинічно, **наче мав справу не з людиною, а з річчю**» [1, с. 16]; «Перед очима стояв жорстокий покидьок, який пройшовся по ньому **наче асфальтовим котком**» [1, с. 23];

- неначе – «Щойно Дубов почув голос начальника розвідки, у нього засмикалося ліве плече, брови насутилися, а голос забринів **неначе дрімба**» [1, с. 35]; «Галя зупинила погляд на його очах і якусь хвилю розглядала Вергуна, **неначе пацієнта в лікарні**» [1, с. 172]; «Наділи кайданки і потягнули до темного фургона, що мчав з хутора **неначе швидка допомога**» [1, с. 241].

Статистичний аналіз показав, що найчастіше вживаними в романі «На лінії зіткнення. Любов і ненависть» є конструкції із сполучниками *як, немов*.

Отже, у романі Б.Кушніра «На лінії зіткнення. Любов і ненависть» можна виокремити значну кількість порівняльних конструкцій, які служать для збагачення смислової та емоційно-експресивної мови, підсилення виразності. Компаративні одиниці уточнюють і конкретизують різні явища чи предмети, допомагають письменникові створити яскраві картини та образи. В творах натрапляємо на традиційні порівняння, але більша частина – це оригінальні конструкції, де об'єкт і суб'єкт віддзеркалюють світосприйняття Б.Кушніра. Введення слів до складу компаративів зумовлене, передусім, намаганням автора викликати в читача нові асоціації, аналогії, створити цікаві й неповторні образи. Усі проаналізовані порівняння уводяться в текст за допомогою сполучників *як, мов, немов, наче, ніби*. Серед безсполучникових порівняльних конструкцій виявлено порівняння, що виражені орудним відмінком іменника. Б.Кушнір рідко подає однослівні звороти, подекуди порівняльна конструкція набуває форми речення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кушнір Б.І. На лінії зіткнення. Любов і ненависть: роман / Богдан Кушнір; худож.-оформлювач В.М.Карасик. – Харків: Фоліо, 2018. – 283 с.
2. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – 302 с.
3. Потебня А.А. Из записок по теории словесности / А.А.Потебня // Эстетика и поэтика. – М.: Искусство, 1976. – С. 286-463.